

NA DANAŠNJI DAN PRIJE 120 GODINA RODIO SE PIONIR ASTRONAUTIKE HERMAN POTOČNIK,
SVJETSKI POZNAT PULJANIN ZA KOJEG PULJANI UGLAVNOM - NE ZNAJU

NOORDUNG = ODISEJA U SVEMIRU

krenula iz Pule

.....
Malo tko zna da je jedan od pet najvećih velikana koji su konstituirali svemirsku znanost rođen u Puli. Da mogu, najradije bih to vikao po cijelom gradu, priča slovenski umjetnik Dragan Živadinov koji pokušava ispraviti povijesnu nepravdu prema slavnom znanstvenjku
.....

Str. 4 i 5

DANAS JE ROĐENDAN PIONIRA ASTRONAUTIKE HERMANA POTOČNIKA NOORDUNGA - NAJPOZNATIJEG PULJANA KOJEG

Trebalo bi vikati po cijeloj NOORDUNG JE ROĐEN

Informans o Noordungu održan na 15. Sajmu knjige u Istri 2009. godine

Piše Boris VINCEK

"Od pamtvijeka su ljudi prikovanost na zemlji i nemogućnost oslobađanja od lanaca sile teže smatrali izričajem zemaljske slabosti i neadekvatnosti. Nije stoga bezrazložno što je koncept transcendentnosti uvijek bio asociiran s idejom bestežinskog, moći slobodnog podizanja u nebesa. Većina ljudi čak i danas prihvaćaju poput dogme primisao da je zaista nezamislivo da će zemaljska bića ikad pobjeći sa Zemlje. No je li to stajalište zaista opravdano?"

Pita se Herman Potočnik Noordung, pionir astronautike rođen u Puli na današnji dan 1892. godine u uvodu knjige "Problem vožnje svemirom" i podsjeća čitatelje da je samo prije nekoliko godina bilo onih koji su tvrdili da se nećemo moći kretati zrakom poput ptica. Zašto, pita se ponovno Noordung, sada, nakon što smo nebo osvojili s avionima netko i dalje sumnja u našu mogućnost putovanja svemirom. Ono što je nekada bila samo potka u romanima znanstvene fantastike sada se, piše Noordung, proučava na matematičkom, fizičkom i tehničkom planu, a problem putovanja svemirom izgleda sasvim rješiv.

Za vizionara i pionira čovjekovog prodora u svemir, Hermana Potočnika Noordunga mnogi njegovi suvremeni sugrađani nisu nikada čuli, a tu je povijesnu nepravdu u više navrata pokušao ispraviti Dragan Živadinov, slovenski umjetnik i kazališni

Jedan od pet najvećih velikana koji su konstituirali svemirsku znanost rođen je u gradu Puli i da mogu najradije bih to išao vikati po cijelom gradu, priča slovenski umjetnik Dragan Živadinov. Za vizionara i pionira čovjekovog prodora u svemir, Hermana Potočnika Noordunga, mnogi njegovi suvremeni sugrađani nisu nikada čuli, a tu je povijesnu nepravdu u više navrata pokušao ispraviti upravo ovaj umjetnik

redatelj, jedan od začetnika NSK-a (Neue Slovenische Kunst) i najbolji poznavatelj Noordungovog života i rada. Platforma s koje je Živadinov lansirao Noordunga u pulsku orbitu bio je 15. Sajam knjige u Istri 2009. godine. Tada je Živadinov izveo informans (ili informativni performans) o Hermanu Potočniku Noordungu, povodom dvije važne obljetnice: 140. godišnjice Zvezdarnice u Puli i 80 godina od Noordungove smrti.

Bez obilježja u Puli

Bilo je to prvo sustavno, umjetnički promišljeno i krajnje informativno predstavljanje Noordunga u njegovom rodnom gradu, a nastavak te priče odigrao se na ovogodišnjem sajmu u sklopu kojeg je potpisano pismo namjere između KSEVT-a, Povijesnog i pomorskog muzeja Istre te Klovičevih dvora koje će kul-

minirati naredne godine izložbom o Noordungu i postavljanjem spomen ploče u Puli. Ni sam Noordung ne bi mogao poželjeti boljeg i pasioniranijeg "promotora" od Dragana Živadinova koji o njemu govori s takvim žarom i znanjem da publika od njega uvijek traži još priča, a Živadinov je tom prigodom i nakon predstavljanja nastavio pričati sa svim znatiželjnicima ponaosob. Živadinov bi o Noordungu mogao govoriti satima i to s jednakim entuzijazmom, a sama činjenica do o njemu govori u Puli na njega djeluje kao moćni tonik.

- Pred 120 godina u Puli se rodio Herman Potočnik Noordung - pionir svemirskih letova, odnosno pionir svemirske nauke. Jedan od pet najvećih velikana koji su konstituirali svemirsku znanost rođen je u gradu Puli i da mogu najradije bih to išao vikati po cijelom gradu. Čulo se to puno puta,

Herman Potočnik Noordung - pionir astronautike rođen u Puli 22. prosinca 1892.

ali ipak do danas u gradu nema niti jednog obilježja da se taj veliki inženjer rodio tu. On je doduše tu živio samo dvije godine, naime, njegov otac Jožef Potočnik pokopan je na Stoji na Mornaričkom groblju. Njegov grob i dalje postoji i očuvan je, a da je Herman i danas živ na njegovoj bi osobnoj iskaznici pisalo "Mjesto rođenja: Pula", naglašuje Živadinov.

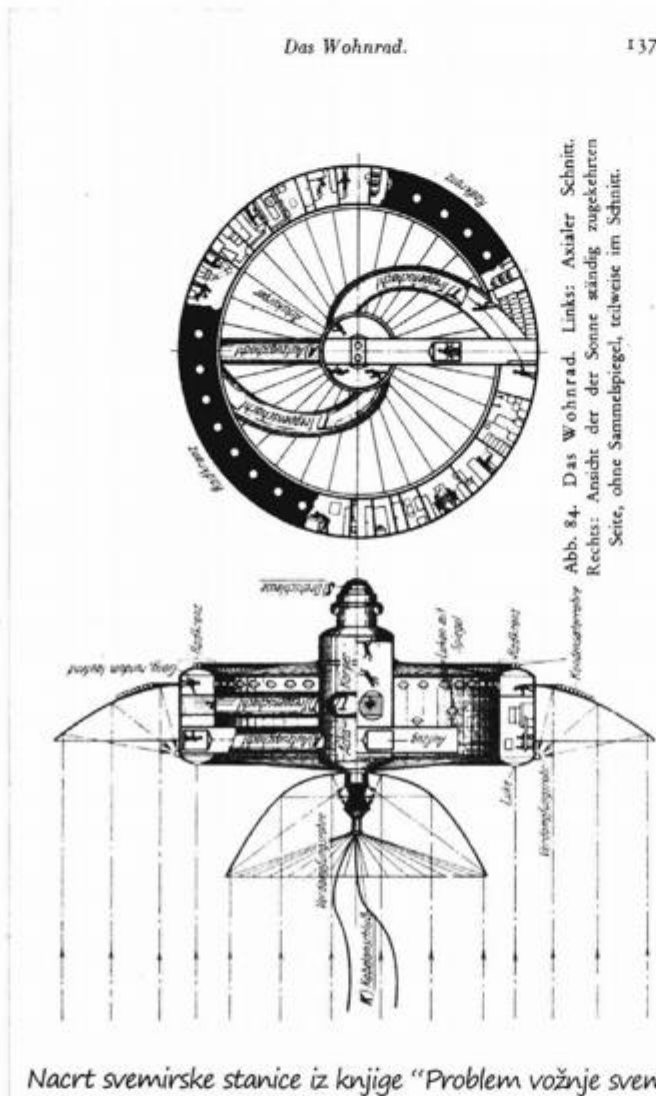
On pojašnjava da nije potrebno puno da bi se Potočnikovo pulsko porijeklo na adekvatan način obilježilo. Ne treba, kaže Živadinov, izgraditi ništa veliko već nešto pametno, malo i lijepo.

Za pulski dio priče o valorizaciji lika i djela pobrinut će se Povijesni i pomorski muzej Istre, njegov ravnatelj Gracijano Kešac pojašnjava koja će biti njihova uloga.

- U suradnji s KSEVT-om (Kulturni centar evropskih svemirskih tehnologija) iz Vitanja u Sloveniji i galerijom Klovičevi dvori napraviti ćemo jednu edukativnu izložbu u kojoj ćemo predstaviti kontekst u kojem se Herman Potočnik Noordung rodio. Dakle Pulu i njen tadašnji tehnološki razvoj. Naime, o samom Hermanu Potočniku nemamo materijalnih eksponata - sve što možemo pronaći je grob njegovog oca dr. Jože Potočnika. On je bio mornarički liječnik i prvo je službovao na austrougarskim vojnim brodovima. Bio je i sudionik Viške bitke koja je za Austro-ugarsku Monarhiju možda najvažnija bitka u povijesti. Tada je austrougarska mornarica pod Tegetthoffovim zapovjedništvom porazila talijansku mornaricu. Dr. Po-

PULJANI NE POZNAJU

U jednom trenutku gradnja: PULJANI NE POZNAJU

točnik je nakon toga radio i u pulskoj mornaričkoj bolnici. Zanimljivo je primijetiti da je njegov grob ovdje u Puli očuvan, dok je grob njegovog sina Hermana na bečkom groblju prekopan jer nije plaćena najamnina, kaže Kešac. Grobna ploča na kojem je ime dr. Potočnika je sačuvana no sam je natpis u potpunosti je izbljedio pa ga je teško pročitati bez dodira prstom.

Presudne podmornice

Što se same rodne kuće Hermana Potočnika Noordunga tiče, Kešac kaže da ju unatoč napisima u jednim dnevnim novinama ipak nije moguće točno locirati. Može se jedino pretpostaviti da je živio negdje na području sv. Polikarpa, no napominje Kešac da se on kao povjesničar bez materijalnih dokaza ne bi upuštao niti u te okvirne pretpostavke.

Pulska bi izložba posvećena Noordungu trebala, dakle predstaviti Pulu i njen tehnološki razvitak te način na koji je ona utjecala na znanstveni razvoj mladog Hermana.

- Pula je u doba rođenja Hermana Potočnika bila između deset najrazvijenijih gradova na svijetu. U Puli su se gradile podmornice i sva ona druga čuda tehnologije o čemu svi dobro znamo. Podmornice su se tada radile još samo u New Jerseyu, Glasgowu, Hamburgu i Trstu. To što pričam o podmornicama značajno je u odnosu na međunarodnu svemirsku stanicu koja je sada na niskoj

Hrvatsko izdanje Noordungove knjige izdao je Labin Art Expres

Knjiga "Problem vožnje svemirom" svoje je prvo hrvatsko izdanje dobila tek 2004. godine. Preveo ju je Marino Fonović, a izdao ju je Labin Art Expres. Dean Zahtila nam otkriva da je i hrvatski prijevod Živadinovovo "maslo".

- Još 1995. godine Živadinov nam je predstavio Noordunga, a mi smo išli u potragu za njim te smo u pazinskom arhivu pronašli njegov izvod iz matične knjige rođenih, priča Zahtila, a na pitanje zašto je Noordung tako slabo poznat u Puli Zahtila nije imao odgovor. - Njegovo ime je lakše pronaći u muzeju Smithsonian nego bilo gdje u Puli. Zašto je to tako ne znam jer smo i mi s tom knjigom nekoliko puta gostovali na Sajmu, kazao je Zahtila

Čitao ga i Arthur C. Clarke, otac "Odiseje u svemiru"

U predgovoru američkog izdanja Noordungove knjige u kojem se urednik prisjeća kako je došlo do NASA-inog prijevoda knjige, spominje se zanimljiva anegdota. Naime, čuveni SF pisac Arthur C. Clarke, autor novele koja je poslije pretočena u film "2001.: Odiseja u svemiru" piše uredniku 1993. g. da su ga, eto, posjetila dva mlada Slovenca koja su mu uručili njemačko izdanje "Problema vožnje svemirom". Clarke je bio oduševljen poklonom, a mi smo htjeli doznati je li i to bilo Živadinovovo maslo.

- Istina je da sam ja kriv za to. Dao sam tu knjigu svojim prijateljima koji su putovali u Šri Lanku gdje je Clarke stanovao i zamolio ih da mu tu knjigu dostave. Poslije sam se sreo s njime i poklonio mu slovensko izdanje knjige, a sve je moguće pogledati na YouTubeu, pojasnio je Živadinov.

Na pitanje kada je postao opčinjen Noordungom, Živadinov odgovara da je to bilo 1982. godine kada je radio na predstavi o zaboravljenim Slovencima. Rekviziter Darko Kragelj mu je tada govorio o Noordungu te o građi koju je o njemu našao.

- Ti tekstovi su bili u potkrovlju, a među njima su bila i tri teksta koja je od 1969. godine nadalje o Noordungu napisao novinar Aco Pastnjak. Tada sam prvi put doznao nešto o Noordungu. Sustavnije sam se s njim upoznao kad sam počeo raditi na kozmokinetičkom teatru čiji su prvi pokušaji bili 1989. godine, a prva realizacija 1993. godine, kaže Živadinov.

orbiti 400 kilometara iznad zemlje. Podmornica i međunarodna svemirska stanica imaju metodološke i tehnološke sisteme koji su komparativni. Herman Potočnik je na početku 20. stoljeća mogao vidjeti ronice koji izgledaju kao astronauti, mogao je vidjeti sve ono tehnološki što će se u jednom drugom razvoju prekrstiti i zbrojiti u njegovoj knjizi "Problem vožnje svemirom" - tu temeljnu knjigu svjetske astronautike, kaže Živadinov.

Dolasci ocu na grob

Herman Potočnik Noordung se nakon smrti oca zajedno s majkom Minkom, rođenom Kokoschinegg seli u Maribor, no vraća se na grob oca u Pulu ne jednom nego mnogo puta.

- Željeznička linija između Maribora i Pule je bila aktivna, a udovice su imale besplatnu kartu tri puta godišnje, pa tako i djeca pokojnih oficira. Herman je od 1910. do 1913. pohađao tehničku vojnu akademiju u Modlingu, 30 kilometara od Beča. Potom ga šalju na granicu sa slovačkom gdje je u vojnoj akademiji zajedno sa još sedam tisuća studenata. Među njegovim kolegama su pjesnik Rainer Maria Rilke, poznati hollywoodski redatelj Erich von Stroheim, pisac Robert Musil i mnogi drugi. Bila je to vojna akademija gdje su studente spremali za Prvi svjetski rat gdje je završio i Herman. On se u ratu razbolio od tuberkuloze. Završava u Beču 1918. godine gdje dočeka kraj rata kao umirovljen invalid. Nije bio zadovoljan svojom pozicijom i upisuje postdiplomski studij, a 1922. ga završava s radom o raketnim tehnologijama. Avioni su već na nebu, ali svemirske znanosti još nema - ona službeno počinje 1923. godine objavom knjige Hermanna Obertha "Die Rakete zu den Planetenräumen". Herman Potočnik Noordung 1925.

knjiga koju najviše citira je upravo Noordungova knjiga.

- Sva sreća da je Von Braun bio pošten znanstvenik i citirao je svoje izvore, pa sa sigurnošću možemo reći da je knjiga "Problem vožnje svemirom" ugrađena u put čovjeka na Mjesec. I ponavljam sve je to krenulo od momka koji se rodio u Puli. Ima tu još jedna zanimljiva referenca - 1935. godine znanstvenik Sergej Koroljov naručuje od drugog znanstvenika Mihaila Tikhonravova ruski prijevod te knjige, a budući da su oba znanstvenika radila na prvom zemljinom umjetnom satelitu možemo reći da je Noordungova knjiga ujedno i dio Sputnika 1. Zadnja referenca vezana je uz film "2001.: Odiseja u svemiru", a svi se sjećamo djela filma u kojem se na note "Lijepog plavog Dunava" vrti geostacionarna stanica. No vratimo se u New York 1929. godine. Jedan čovjek kupuje Noordungovu knjigu misleći da se radi o znanstvenofantastičnom romanu i poklanja ju četverogodišnjem sinu. Tog malog dječaka knjiga označi za cijeli život, a on je Frederick Ira Ordway III - suosnivač NASA-e, tajnik Von Brauna i tehnički savjetnik Stanleya Kubrika na filmu "2001.: Odiseja u svemiru". On nagovara Kubricka da stavi Noordungovu stanicu u film, pa možemo reći da bez njega ni taj film ne bi gledali, zaključuje Živadinov.

Zadivljen Von Braun

Što se samog sadržaja Noordungove knjige tiče trebalo bi reći da je u njoj opisan pravi strateški nacrt za ljudski prodor u svemir. Noordung je naime pisao o problemu zemljine gravitacije, uspostavio da svemirski motor mora biti na raketni pogon, pisao je o problemima uzlijetanja i spuštanja svemirske rakete, ali i probleme čovjekovog boravka u svemirskom prostoru. Potočnik je zamislio i već spomenuti geostacionarnog sa-

"NIJE MOGUĆE TOČNO LOCIRATI GDJE SE NALAZILA RODNA KUĆA HERMANA POTOČNIKA. MOŽE SE JEDINO PRETPOSTAVITI DA JE ŽIVIO NEGDJE NA PODRUČJU SV. POLIKARPA, NO NI ZA TO NEMA NIKAKVIH MATERIJALNIH DOKAZA."

GRACIJANO KEŠAC

godine odlučuje napisati knjigu i završava ju u prosincu 1928. godine. Knjiga je štampana u Berlinu na njemačkom jeziku, a samo mjesec dana kasnije počinje se prevoditi na Engleski u SAD-u gdje je objavljena u kolovozu 1929. godine. Herman umire u kolovozu te godine, a ako za njega možemo reći da nije imao sretno život, zato je njegov rad imao užasno veliku važnost i to počevši s tom 1929. godinom i tim drugim izdanjem, kaže Živadinov.

Naime, samo četiri godine kasnije u Berlinu, šesnaestogodišnji Verner Von Braun kupuje tu knjigu. On 1934. godine piše prvi doktorat svemirske znanosti s 22 godine, a

"NOORDUNG JE U PULI MOGAO VIDJETI RONICE KOJI IZGLEDAJU KAO ASTRONAUTI, MOGAO JE VIDJETI SVE ONO TEHNOLOŠKI ŠTO ĆE SE U JEDNOM DRUGOM RAZVOJU PREKRSTITI I ZBROJITI U KNJIZI PROBLEM VOŽNJE SVEMIROM."

DRAGAN ŽIVADINOV

telit te je s nevjerojatnom točnošću izračunao na kojoj bi udaljenost od Zemlje trebao biti što mu je priznao i sam Von Braun. Kada želimo odrediti koliko je Noordung bio dobar vizionar dovoljno je napomenuti što se od onoga što je predviđao i ostvarilo, a to su: geostacionarni satelit, raketoplan i međunarodna svemirska stanica.

Svjetski priznat, svjetski poznat i važan čovjek kao što je Herman Potočnik Noordung u svom je rodnom gradu još uvijek neidentificirano tijelo. Didaktičkom izložbom i postavljanjem spomen ploče mogla bi se započeti priča u kojoj će, napokon, i s punim pravom i Pula biti jedna od prvih stanica s koje se čovjek vinuo u nebasa...